

**บทบาทของศาสนากับการปรับเปลี่ยนชีวิตและสังคม :
การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น^๑**
**The Role of Religion and Adaptation of life
and Society : A Study of Buddhism in Japan**

พระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณ (ไสว โชติโก)

Phrakhrupalad Suvathanavachirakhun (Sawai Chotiko)

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นนี้ มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นโดยผ่านทางประเทศจีน และประเทศเกาหลี ในหนังสือประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นชื่อ *นิฮอนโชกิ* ได้บันทึกไว้ว่า พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๑๐๙๕ เป็นปีที่ ๑๓ ในรัชกาลพระเจ้าจักรพรรดิกิมเมอิ พระองค์ที่ ๒๙ ของญี่ปุ่น

๒. พระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นทุกนิกาย โดยภาพรวมทุกนิกายมีความเชื่อที่ตรงกันว่า มนุษย์ทุกคนสามารถบรรลุธรรม หรือตรัสรู้ได้ โดยการปฏิบัติตนตามหลักความเชื่อของนิกายให้ความสำคัญกับมิติภายในจิตใจและความศรัทธา รวมทั้งมุ่งเน้นการพึ่งตนเองมากกว่าการพึ่งพาอิทธิพลจากภายนอก และมีการจัดโครงสร้างและระเบียบองค์กรที่เป็นระบบ มีการวิจัยในประเด็นต่างๆ ตามความสนใจของพระสงฆ์ผู้วิจัย มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในลักษณะต่างๆ เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเน้นการปฏิบัติเป็นหลักโดยเฉพะการปฏิบัติกรรมฐานในรูปแบบที่เหมาะสมกับประชาชนแต่ละกลุ่ม ทำให้ประชาชนญี่ปุ่นนำพระพุทธศาสนามาใช้สำหรับการดำเนินชีวิต

^๑ บทความจากงานวิจัย เรื่อง การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น. ทูลสนับสนุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ลักษณะเด่นและประเด็นร่วมสมัยของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นเป็นดังนี้ คือนิกายฮอสโซ ถือว่าไม่มีสิ่งใดอยู่นอกเหนือภาวะจิต การสร้างสรรค์เกิดจากจิต นิกายเคงอน ถือว่าศรัทธายึดมั่นในอานุภาพของพระพุทธเจ้า ความสะดวกในการปฏิบัติ นิกายเทนได ถือว่าสรรพสิ่งทั้งมวลล้วนมีพุทธภาวะอยู่ในตน ทุกคนสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า นิกายชินงอน ถือว่าความดีความชั่วเป็นของตัวเอง จะบรรลุความดีได้ด้วยอำนาจการบำเพ็ญเพียงของตนพึ่งพาอำนาจจากภายนอกไม่ได้ นิกายเซน ถือว่าไม่มีสิ่งใดที่จะพึงยึดถือเป็นที่พึ่งได้นอกจากตัวเอง ทุกคนสามารถเข้าถึงพุทธภาวะด้วยการฝึกปฏิบัติกรรมฐานด้วยตนเอง นิกายโจโดชิน หรือสุชาวดี ถือว่าสุชาวดีเป็นแดนอมตะสุขบรรลุได้ด้วยการบริการ “นะโม อมิตตา พุทธะ” นิกายนิชิเรน ถือว่าจิตเป็นสมาธิอันแน่วแน่จะรวมเป็นหนึ่งเดียวและตรัสรู้ได้ นิกายยูซุเนมบุตสุ ถือว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีพุทธะในตนและมนุษย์มีชีวิตอันเกษมได้ด้วยพระกรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า

Abstract

The Study of Buddhism in Japan has 3 objectives: 1) To study the history of Buddhism in Japan. 2) To study Buddhist Schools in Japan into 7 items: the structure of the organization, the practical rule, research, education, dissemination, meditation practice, and the impact to the people. 3) To analyze prominent features and current issues of Buddhism in Japan.

The result from this research can be concluded as follows:

1) Buddhism entered into Japan through China and Korea. A book on history of Japan called “*Nihon Shoki*” recorded the date 13th October B.E. 1095 as the thirteenth year of the reign of Emperor *Kimmei* the 29th of Japan.

2) All the Buddhist Schools in Japan, in general has the same believe that all human be able to attain the enlightenment or *Nirvana* by follow the principle of his or her Buddhist Schools. All believe gave the emphasis on the spiritual dimension and faith and also emphasis on self reliance than the external influences and they set the structure and organization rules systematically, and research into the interesting issues, and participating with the people in various methods, the dissemination of Buddhism and emphasis on meditation in the suitable forms to the people and group of people, that enable the Japanese to apply Buddhism in their daily life.

3) The specialty and common issue of Japanese Buddhism are as followed: *Hosso School*: Nothing else outside spiritual status. All creativities

originate from mind. *Kegon School*: Faith in Buddha power, and easiness in practice. *Tendai School*: State of Buddha exists in everything. Every human being can become a Buddha. *Shingon School*: Goodness and evilness belong to oneself. One can attain enlightenment by the perseverance and self not be able to reliance on outside. *Zen School*: Nothing to reliance on except self reliance. All beings can enlighten into Buddhahood through one's own insightful practice. *Jodo Shin School* or True Pure Land is immortal, to attain enlightenment by emphasis praying—*Namo Amita Buddha*. *Nichiren School*: The spirit in meditation will circle and attain enlightenment. *Yuzu nembutsu School*: Every human being has state of Buddha inside. One can have a secure life thanks to the great compassion of Lord Buddha.

๑. บทนำ

การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ด้วยมีคนไทยจำนวนหนึ่งได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ แต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด เป็นข้อมูลที่ทำให้การศึกษามาเป็นเวลานาน และมีได้มีการปรับปรุงให้ทันต่อยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

พระพุทธศาสนามหายานสายญี่ปุ่น ถือได้ว่าการพัฒนาและก้าวหน้าไปเป็นอย่างมาก ลักษณะของพุทธมหายานในประเทศญี่ปุ่นนั้นแตกต่างจากมหายานของอินเดียอย่างเห็นได้ชัด มีแนวคิดใหม่ทางพุทธที่เกิดจากการประยุกต์ศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นมากมาย เช่น แนวคิดของนิชิเรน (Nichiren) ที่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์สังฆธรรมปุณฑริกสูตร (Lotus Sutra) พุทธศาสนาแบบเซน (Zen) รวมถึงบทบาทของคฤหัสถ์ชาวพุทธที่เข้มแข็ง และทรงอิทธิพลในทางการเมือง

คณะผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องนี้มีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะเหตุการณ์ที่ผ่านมาพุทธศาสนิกชนทั่วโลกได้มีความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกต่างนิกายบ่อยครั้ง และมีแนวโน้มว่าจะมีมากและบ่อยขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ อย่างน้อยการทำงานร่วมกันเช่นนี้ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อรักษาความสัมพันธ์นั้นให้ยาวนานออกไป และอย่างยั่งยืนด้วย ยิ่งมองเห็นว่า พระญี่ปุ่นมีวิถีชีวิตที่แตกต่างออกไปจากพระภิกษุไทย ก็ยิ่งเป็นแรงบันดาลใจให้ต้องศึกษา เพื่อจักได้ดูความเด่น และมองหาจุดด้อย ว่าจะมีผลดีผลเสียต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนพระศาสนาอย่างไร

แม้แต่ในการประชุมพุทธศาสนานานาชาติในระยะหลังมานี้ พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสร่วมกันกับพระสงฆ์ที่มาจากนิกายต่างๆ หลากหลาย พระสงฆ์บางรูปก็มีรูปแบบหรือเครื่องนุ่งห่มที่บ่งบอกได้ชัดว่าเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา แต่บางรูปนุ่งห่มที่ไม่คุ้นกับสายตาคนไทยโดยเฉพาะพระสงฆ์ในสังกัดพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ที่เดินทางมาจากมองโกเลีย ธิเบต จีน เกาหลี และ

ญี่ปุ่น เป็นต้น เมื่อการประชุมเช่นนี้ มีการจัดให้มีขึ้นในประเทศไทยบ่อยครั้ง ก็เริ่มคุ้นกับสายตาของคนไทยว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น มีหลายนิกาย หลายรูปแบบ ยิ่งไปกว่านั้น วิถีชีวิตของพระสงฆ์ของแต่ละประเทศนั้น มีการเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกไป เป็นเรื่องที่ชาวพุทธควรจะได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตเหล่านั้นมากขึ้น เพื่อจักได้รู้เข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะทำให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้น ก็ยังสนใจเรียนรู้ต่อไปอีกว่า กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในประเทศนั้นๆ เป็นอย่างไร มีความเจริญรุ่งเรืองดี หรือมีปัจจัยอะไรที่จะนำไปสู่ความสำเร็จก็จักได้หาทางช่วยกันบำบัดแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ ฉะนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น
- ๒.๒ เพื่อศึกษานิกายพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นใน ๗ ประเด็นคือ โครงสร้างองค์กร ระเบียบขององค์กร การวิจัย การจัดการศึกษา การเผยแผ่ การปฏิบัติกรรมฐาน และ อิทธิพลที่มีต่อประชาชน
- ๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเด่นและประเด็นร่วมสมัยของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตการวิจัย

๑) **พื้นที่การเก็บรวบรวมข้อมูล** เมืองเกียวโต นารา โอซากา โตเกียว กามาคุระ โยโกฮามา ประเทศญี่ปุ่น

๒) **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก** ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสงฆ์ผู้บริหารวัด ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา คฤหัสถ์ ชาวพุทธตัวอย่าง ในประเทศญี่ปุ่น จำนวน ๑๙ รูป/คน

๓) **นิกายที่ศึกษา** นิกายฮอสโซ (Hosso), เคงอน (Kegon), เทนได (Tendai), ชินงอน (Shingon), รินไซเซน (Rinzai Zen), โซโตเซน (Soto Zen), โอบากุเซน (Obagu Zen), โจโด (Jodo), โจโดชิน (Jodo Shin), นิชิเรน (Nichiren), ยูซุเนมบุตสุ (Yuzu nembutsu) สหพันธ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย (Japan Buddhist Federation: JBF) และองค์กรริชโซ โคเซไก (Rissho Kosei Kai)

๔) ช่วงเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ ๑	๒๕-๒๘	พฤศจิกายน	พ.ศ. ๒๕๕๒
ระยะที่ ๒	๕-๑๑	เมษายน	พ.ศ. ๒๕๕๓
ระยะที่ ๓	๗-๑๑	มิถุนายน	พ.ศ. ๒๕๕๓
ระยะที่ ๔	๒-๔	สิงหาคม	พ.ศ. ๒๕๕๓
ระยะที่ ๕	๒๗-๒๘	มกราคม	พ.ศ. ๒๕๕๔
ระยะที่ ๖	๒๓-๒๖	มิถุนายน	พ.ศ. ๒๕๕๔
ระยะที่ ๗	๒-๕	ตุลาคม	พ.ศ. ๒๕๕๔

๕) แหล่งข้อมูล

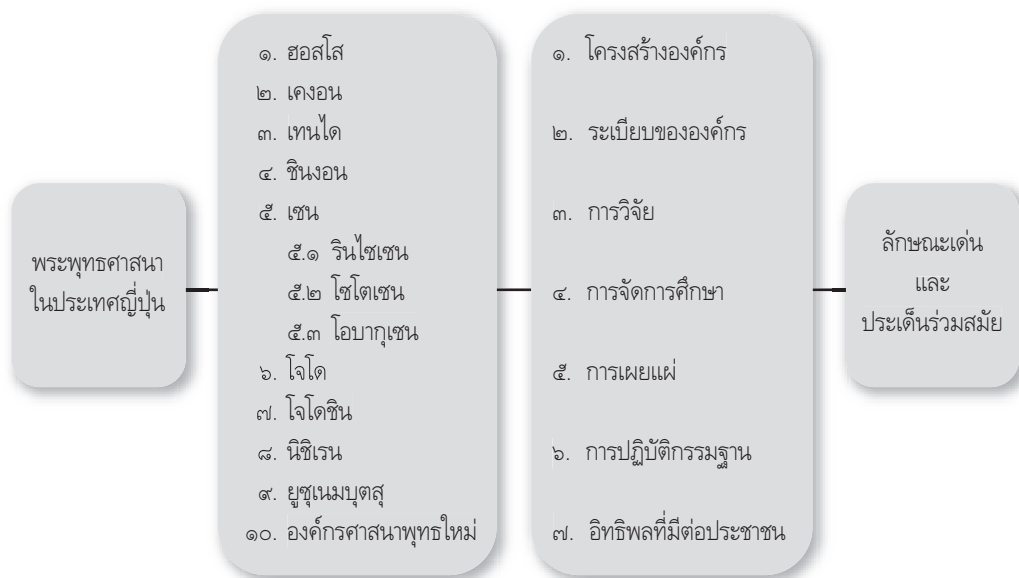
๑. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบันทั้งในและต่างประเทศ

๒. สถานที่ต่างๆ ได้แก่ วัดใจโต วัดยาคุชิ วัดเอ็นเรียวกุ วัดเมียวโฮอิน วัดบิชามอนโด วัดดองโกบุ วัดนิชิฮอนกัน วัดฮิกาชิฮองอัน วัดโซเจียว วัดโคเมียว วัดเมียวโฮอินเท็นเรียวกุ วัดเท็นริว วัดเอนยากุ วัดเมียวชิน วัดมานฟูกุจิ วัดโทโต วัดเคนโซ วัดไซเซนโซโต วัดไดเนนบุตสุ วัดซุซเซนโซโต มหาวิทยาลัยโคยะซัง มหาวิทยาลัยไทโซ มหาวิทยาลัยริโซ มหาวิทยาลัยฮานาโซโน มหาวิทยาลัยโอทานิ มหาวิทยาลัยโคมาซาวา และวิทยาลัยเออิซาน

๓.๒ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยวิธีการตรวจสอบสามเส้า และวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

๔. กรอบแนวคิดในการวิจัย

๕. ผลการวิจัย

จากการตรวจสอบสภาพพระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบันของคณะผู้วิจัย ทำให้ได้ทราบข้อมูลที่น่าสนใจ คือ ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีการนับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับลัทธิชินโต มีฐานะเป็นระบบของศีลธรรม พระพุทธศาสนามีบทบาทในฐานะเป็นศาสนา พระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นหลายนิกาย มีนิกายที่สำคัญ ๕ นิกาย ดังนี้

๑. นิกายเทนได (Tendai School) พระไซโจ/เต็งกะโยไดชิ (Saicho/Dengyo Daishi) เป็นผู้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๑๓๔๘ (ค.ศ. ๘๐๕) มีหลักคำสอนเป็นหลักธรรมชั้นสูง ส่งเสริมให้บูชาพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน และพระโพธิสัตว์

๒. นิกายชิงงอน (Shingon School) พระกูไก (Kukai) เป็นผู้ก่อตั้งในระหว่าง พ.ศ. ๑๓๑๗-๑๓๗๘ (ค.ศ. ๗๗๔-๘๓๕) มีหลักคำสอนตามนิกายตันตระ (Tantra School) สอนให้คนบรรลุโพธิญาณด้วยการสวดมนต์อ้อนวอน ถือน้ำมนต์ทำวัตรเป็นสำคัญ

๓. นิกายโจโด/สุชาวดี (Jodo/Pureland School) พระโฮเนน (Honen) เป็นผู้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๑๗๑๘ (ค.ศ. ๑๑๗๕) นิกายนี้สอนว่า สุชาวดีเป็นแดนอมตะสุข ผู้จะไปถึงได้ด้วยการออกพระนามพระอมิตาภพุทธะ มีนิกายย่อยอีกมาก เช่น โจโดชิน (Jodo Shin) ตั้งโดยชินเรน (Shinran) มีคติว่า *อิชิอิโซกุ* ไม่มีพระไม่มีศฤง์ ทำให้พระในนิกายนี้มีภรรยาและฉันเนื้อได้ มีความเป็นอยู่คล้ายคฤหัสถ์

๔. นิกายเซน (Zen School) พระเออิไซ (Eisai) เป็นผู้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๑๖๘๔ (ค.ศ. ๑๑๔๑) นิกายนี้ถือว่า ทุกคนมีธาตุพุทธะอยู่ในตัว ทำอย่างไรจึงจะให้ธาตุพุทธะนี้ปรากฏออกมาได้ โดยความสามารถของตัวเอง สอนให้ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ให้เข้าถึงโพธิญาณอย่างฉับพลัน นิกายนี้คนชั้นสูง และพวกนักรบนิยมมาก เป็นต้นกำเนิดของลัทธิบูชิโด (Bushido) นับถือพระโพธิธรรมผู้เผยแผ่ในประเทศจีน

๕. นิกายนิชิเรน (Nichiren School) พระนิชิเรน (Nichiren) เป็นผู้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๑๗๖๕ (ค.ศ. ๑๒๒๒) นับถือลัทธิธรรมปฏนทริกสูตร (Lotus Sutra) อย่างเดียว โดยบริกรรมว่านะโม เมียว โฮเรงเงเกียว (นะโม สหุทธมมปฏนทริก สูตรตสส ขอนอบน้อมแด่ ลัทธิธรรมปฏนทริกสูตร) เมื่อเปล่งคำนี้ออกมาด้วยความรู้สึกว่ามีตัวธาตุพุทธะอยู่ในใจ ก็บรรลุโพธิได้

๕.๑ ผลการศึกษาโครงสร้างองค์กร ระเบียบปฏิบัติ การวิจัย การจัดการศึกษา การเผยแผ่ การปฏิบัติกรรมฐาน และอิทธิพลที่มีต่อประชาชน

นิกายซอสโ มีระเบียบองค์กรเกี่ยวกับการเป็นเจ้าอาวาส โดยกำหนดให้มีวาระ ครั้งละ ๒ ปี และเป็นติดต่อกันได้ไม่เกิน ๒ วาระ มีการวิจัยศึกษารอยพระพุทธบาท อย่างไม่รู้จบ ลักษณะการทำวิจัยเป็นการวิจัยเดี่ยว วัดไม่ได้สนับสนุนงบประมาณการวิจัย ยกเว้นการวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีหลักๆ การจัดการศึกษา มีวัดยาคุชิ เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาของนิกาย การเผยแผ่นิกาย มีการจัดงานสวดมนต์ ในวันประสูติของพระพุทธเจ้าเป็นประจำทุกปี การปฏิบัติกรรมฐานมี ๖ ขั้นตอน นิกายนี้มีอิทธิพลต่อประชาชน โดยการคัดลอกพระคัมภีร์เพื่อฝึกสมาธิ และมีความเชื่อว่าการได้คัดลอกคัมภีร์นั้นเป็นบุญกุศลมาก

นิกายเคงอน มีการจัดโครงสร้างองค์กรเป็นวัดหลักและวัดสาขา ระเบียบปฏิบัติของนิกายยึดถือศีลหรือวินัยเป็นสิ่งสำคัญ การวิจัยทางพระพุทธศาสนาโดยถือว่าเป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย การจัดการศึกษานั้นวัดมีสถานภาพเป็นสถานศึกษา การเผยแผ่ถือหลักความสะอาดในการปฏิบัติ เน้นศรัทธามั่นคงในพระพุทธเจ้า สวดสาธยายมนต์อ่อนน้อมต่อพระพุทธเจ้า การปฏิบัติกรรมฐานนั้นผู้นับถือนิกายนี้มีการสวดมนต์ไดบุทซุ เพื่อให้เกิดสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง

นิกายเทนได ศูนย์กลางอยู่ที่วัดเอนยาคุ (Enyaku-ji) ที่ภูเขาฮิเออิ (Hiei) เมืองเกียวโต มีวัดสาขารวมทั้งสิ้น ๔,๔๕๗ วัด มีสมาชิกนับถือประมาณ ๓,๕๔๐,๐๐๐ คน องค์กรมีระเบียบการรักษาไฟศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งรักษามายาวนานกว่า ๑,๒๐๐ ปี จนถึงปัจจุบัน มีโรงเรียนสำหรับพระญี่ปุ่นของนิกาย ชื่อวิทยาลัยเออิซาน ตั้งอยู่ที่เมืองเกียวโต มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมถึงอุดมศึกษา ในด้านการเผยแผ่อาศัยอาจารย์ทุกระดับจากวัดและสถาบัน มีการปฏิบัติกรรมฐานที่เข้มงวดเป็นพิเศษ มีการเดินขึ้นลงภูเขาวันละ ๓๐-๔๐ กิโลเมตร โดยกำหนดการปฏิบัติ ๑๐๐ วัน หรือ ๑,๐๐๐ วัน

โดยเฉพาะในวันที่ ๖๙๑-๗๐๐ มีการฝึกปฏิบัติเคร่งครัดมาก นิกายนี้มีอิทธิพลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา กับสันติภาพของโลกในระดับนานาชาติ

นิกายชินงอน มีโครงสร้างองค์กรโดยแบ่งเป็น ๑๘ สาขา แต่ละสาขามีคัมภีร์ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุด ตำแหน่งชินโซโล เป็นตำแหน่งรองลงมา ทำหน้าที่ดูแลและบริหารองค์กร บริหารงาน โดยคณะกรรมการกำหนดวาระละ ๕ ปี และเป็นต่อได้ไม่เกิน ๒ วาระ ด้านการวิจัย มีศูนย์วิจัย วัฒนธรรมวัชรยานของมหาวิทยาลัยโคยะซัง มีงานวิจัย ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) การวิจัยเกี่ยวกับวัชรยาน ๒) การวิจัยเกี่ยวกับหนังสือที่ห้ามกูเกิ้ลแต่งขึ้น ๓) การวิจัยเกี่ยวกับสังคมร่วมสมัย มีการจัดการศึกษา สำหรับเตรียมพระบวชใหม่ โรงเรียนเตรียมพระสงฆ์ การฝึกอบรมภาษาอังกฤษ การศึกษาเกี่ยวกับมนตรา การเผยแพร่ใช้วิธีการสอนประชาชน การเทศน์ผ่านสถานีวิทยุและอินเทอร์เน็ต การปฏิบัติกรรมฐาน มีการฝึก ๓ แบบ คือ ๑) การฝึกสำหรับพระสงฆ์ ๒) การฝึกสำหรับประชาชน และ ๓) การฝึกสำหรับนักศึกษา นอกจากนี้ยังมีการสอนกรรมฐาน ๔ ระดับ คือ ๑) บวช ๒) รับกติกาก ๓) ปฏิบัติขั้นโคโย ๑๐๐ วัน และ ๔) ปฏิบัติขั้นโอมะโย สวดมนต์ เตะชกสิดิน อิทธิพลต่อประชาชน ได้แก่ พิธีกรรมไฟ เพื่อขอให้ไฟขับไล่พลังหรือความคิดทางลบออกจากตน เพื่อให้เกิดความสงบสุข

นิกายเซน มีการปกครองในรูปของสภา โดยคัดเลือกประธานสภาจากพระสงฆ์ ในสังกัดวัดนิกายหลักของ ๓ นิกาย คือวัดเท็นริียว (นิกายรินไซเซน) วัดชูอิเซนโซโต (นิกายโซโตเซน) และวัดโอบากุ (นิกายโอบากุเซน) สภาทำหน้าที่กำหนดโครงสร้างองค์กร ออกกฎระเบียบปกครองตนเอง จัดตั้งศูนย์วิจัยเซน ตั้งมหาวิทยาลัยเพื่อเผยแผ่คำสอนของเซน กำหนดวิธีและขั้นตอนการปฏิบัติกรรมฐาน เริ่มตั้งแต่การจัดกาย จัดการหายใจ และการจัดจิตใจ การโต้ตอบแบบโกอัน (Ko-an) การตอบคำถามระหว่างอาจารย์กับศิษย์จนเกิดความเข้าใจทั้งสองฝ่าย (Satori) จากลักษณะของนิกายเซนดังกล่าว ส่งผลให้มีประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดของประชาชนและประเทศญี่ปุ่น เช่น ความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน การตรงต่อเวลา พิธีการจัดดอกไม้ พิธีการบวช ซึ่งถือว่าเป็นอิทธิพลของนิกายเซน

นิกายโจโด มีโครงสร้างเป็นวัดหลักและวัดสาขา มีสถาบันวิจัยโจโดชู (Jodo Shu Research Institute: JSRI) ตลอดจนจัดการศึกษาในลักษณะหลักสูตรฝึกอบรม หลักสูตรการศึกษาพระสูตร การเผยแผ่มุ่งเน้นการสอนให้ประชาชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนการปฏิบัติกรรมฐานมีหลักสูตรสำหรับพระสงฆ์ และมีอิทธิพลต่อประชาชนในด้านความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และผู้มีพระคุณ มีเมตตากฎา มีศีลสมบุรณ์ เชื่อในกฎแห่งกรรม ตลอดจนมีความศรัทธาต่อพระอมิตาภพุทธะ

นิกายโจโดชิน มีโครงสร้างเป็นวัดหลักและวัดสาขา มีการกำหนดระเบียบวาระในการเป็นเจ้าอาวาสของวัดหลัก มีมหาวิทยาลัยโอตานิ มีทีมนักวิจัยประกอบด้วย อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดีและอาจารย์ แต่ละปีมีการกำหนดหัวข้อการวิจัยทางพระพุทธศาสนา มีการสัมมนาการวิจัยปีละ ๑ ครั้ง และเผยแพร่ผลงานการวิจัย มีการศึกษาภาษาอังกฤษ จีน ทิเบต การเรียนการสอนที่เน้นการวิจัยเป็นฐาน การเผยแพร่นิกายนั้นพระสงฆ์ไปเผยแผ่คำสอนทั่วโลก เช่น อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ มลรัฐฮาวาย เน้นการเผยแผ่ความเชื่อว่าใครก็ไปสวรรค์ได้ ใ้ใจตนเองเป็นกระจกส่องดูจิตใจ ผ่านคำสอนอมิตาภพุทธ มุ่งให้เราเดินทางที่ถูกต้องดีงาม

นิกายนิชิเรน มีโครงสร้างการปกครองเป็นวัดหลักและสาขา มีการกำหนดวาระในการเป็นเจ้าอาวาสของวัดหลัก ให้ความสำคัญกับการวิจัยโดยมีงานวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาประมาณปีละ ๘๐ เรื่อง การวิจัยพระสูตรใช้หลายภาษาวิเคราะห์ เช่น ภาษาสันสกฤต อาจารย์ทำวิจัยอย่างน้อยปีละ ๒ เรื่อง โดยมีการเผยแพร่งานวิจัยเป็นภาษาอังกฤษ การจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยริชิโซมี ๒ วิทยาเขต จัดการเรียนการสอน ๑๕ สาขาวิชา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ส่วนรูปแบบการเผยแผ่นั้น พระสงฆ์ที่เป็นอาจารย์จัดบรรยายธรรมในวัดของตนให้กับประชาชน นักศึกษาได้ศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ส่วนในด้านการปฏิบัติกรรมฐานปฏิบัติโดยการบริกรรมว่า “นะโม เมียว โฮเรงเงเกียว” ด้วยจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ

นิกายยูซุเนมบุตสุ มีวัดในสังกัดประมาณ ๓๖๐ วัด สถาปนาที่บริหาร มีวัดหลักเป็นหัวหน้าสาขาดูแลการบริหาร เช่น การออกระเบียบ การศึกษา การเงิน มีระเบียบที่สำคัญ คือ ผู้ที่จะเข้ามาบวชในนิกายนี้ต้องจบมัธยมศึกษาตอนปลาย และต้องผ่านการฝึกอย่างหนักหนึ่งฤดูกาล ฝึก ๔ ครั้ง ในฤดูหนาว ๒ ครั้ง จึงได้รับการอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ รวมถึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส การวิจัยโดยภาพรวมแล้วมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาภิกษุ ให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านวิชาการ การเผยแผ่ภิกษุ คือการให้สวดมนต์ภาวนาว่า “ไดเนนบุตสุ” ซึ่งหมายถึงสวรรค์ในใจ เพื่อให้เกิดสันติภาพแก่โลก ไม่เน้นการฝึกกรรมฐานมากนัก (ที่วัดไดเนนบุตสุ) นิกายยูซุเนมบุตสุ มีอิทธิพลต่อประชาชนที่นับถือ นิกายนี้ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ถึงแม้จะมีความเห็นที่แตกต่างโดยการสวดมนต์ต่อหน้าพระอมิตาภพุทธะร่วมกันและทำสมาธิร่วมกัน

สหพันธ์พระพุทธศาสนาญี่ปุ่น (Japan Buddhist Federation: JBF) การจัดองค์กรประกอบด้วย กรรมการสภาองค์กร คณะกรรมการบริหารและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิรับผิดชอบการบริหาร สหพันธ์เป็นองค์กรของพระพุทธศาสนาองค์กรเดียวที่ได้รับการจดทะเบียนในประเทศญี่ปุ่น บริหารสหพันธ์ในรูปของคณะกรรมการที่มีทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ผู้ที่เป็นประธานมีวาระละ ๒ ปี มีรูปแบบการเผยแผ่ในลักษณะการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมสำคัญของสหพันธ์ การจัดประชุมทางพระพุทธศาสนา การประสานงานกับรัฐบาลในด้านงานพระพุทธศาสนา กิจกรรมหลักที่มีอิทธิพลต่อประชาชนได้แก่ ๑) ประกันเสรีภาพในการนับถือศาสนาและแยกศาสนาออกจากการเมือง ๒) แก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัยในประเด็นปัญหาที่สังคมต้องการให้ประชาคมชาวพุทธมีส่วนร่วมเข้าไปแก้ไข ๓) รณรงค์เพื่อขจัดความแบ่งแยกทางเชื้อชาติและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ๔) พื้นฟูวัดศรีมหาเมฆาเทวีที่ลุมพินี ประเทศเนปาล และ ๕) เป็นผู้แทนชาวพุทธญี่ปุ่นในองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) เพื่อสร้างสันติภาพของโลก

องค์กรริชโซ โคเซไก มีโครงสร้างองค์กรเหมือนบริษัท บริหารงานโดยคณะกรรมการ มีประธานกรรมการเป็นหัวหน้า เป็นองค์กรที่เป็นระบบชัดเจน ด้านการจัดการศึกษาผู้ที่นับถือนิกายนี้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับคำสอนซึ่งกันและกัน การเผยแผ่คำสอนมีลักษณะเด่นที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญ ตลอดจนการผลิตเอกสารต่างๆ การปฏิบัติกรรมฐาน เน้นไปที่การสวดมนต์ตามพระคัมภีร์สังฆธรรมปฐกฐินสูตร มีการเผยแผ่คำสอนทั้งในและต่างประเทศ มีเครือข่ายในต่างประเทศ และการร่วมจัดกิจกรรมเพื่อสันติภาพ

๕.๒ ลักษณะเด่นและประเด็นร่วมสมัยของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

๑) ลักษณะเด่น

นิกายที่ศึกษาประกอบด้วยนิกายฮอสโซ นิกายเคงอน นิกายเทนได นิกายชินงอน นิกายโจโด นิกายโจโดชิน นิกายนิชิเรน นิกายเซน นิกายยูซุเนมบุตสึ และองค์กรศาสนาพุทธใหม่ ลักษณะเด่นโดยภาพรวมแล้วทุกนิกายมีความเชื่อที่ตรงกันว่า มนุษย์ทุกคนสามารถบรรลุธรรม หรือตรัสรู้ได้ โดยการปฏิบัติตนตามหลักความเชื่อของนิกาย ให้ความสำคัญกับมิติภายในจิตใจ และความศรัทธา การพึ่งตนเองมากกว่าการพึ่งพาอิทธิพลจากภายนอก เช่น นิกายเทนได ที่เชื่อว่า “สรรพสิ่งทั้งมวลมีพุทธภาวะอยู่ในตน ทุกคนสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้” นิกายเซน เชื่อว่า “ทุกคนสามารถเข้าถึงพุทธภาวะด้วยการฝึกปฏิบัติกรรมฐานด้วยตนเอง” ส่วนคัมภีร์ที่ยึดถือมีความหลากหลาย ได้แก่ อวตังสกุสูตร สัทธรรมปุณฑริกสูตร มหาไวโรจนะสูตร อมิตตาสูตร ปรัชญาปริมาตาทฤษฎีสูตร

มีวัดที่มีจุดเด่นทางด้านต่างๆ ทั้ง ๔ ลักษณะ ดังนี้ ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประกอบพิธีฝังศพและพิธีระลึกถึงบรรพบุรุษสำหรับพุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในเขตบริการของวัด จำนวน ๘ วัด ทำหน้าที่เป็นศูนย์ให้พระสวดมนต์และเฝ้าवारักษาโรค จำนวน ๗ วัด ทำหน้าที่เป็นศูนย์สำหรับศึกษาและฝึกอบรมพระสงฆ์ จำนวน ๑๔ วัด และทำหน้าที่เป็นศูนย์แสดงศาสนสมบัติและศิลปวัตถุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๔ วัด

มหาวิทยาลัยที่สังกัดนิกายต่างๆ ทั้ง ๖ มหาวิทยาลัย มีจุดเด่นที่สำคัญ คือ มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์พระพุทธศาสนา จัดการศึกษาเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา มีศูนย์วิจัยทางวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานพระพุทธศาสนา

๒) ประเด็นร่วมสมัยของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

จากการวิเคราะห์พระพุทธศาสนานิกายต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่น พบว่าแต่ละนิกายมีความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติกันมายาวนาน ตั้งแต่ก่อตั้งนิกายมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ นิกายฮอสโซถือว่าไม่มีสิ่งใดอยู่นอกเหนือภาวะจิต การสร้างสรรค์เกิดจากจิต นิกายเคงอน ถือว่าศรัทธายึดมั่นในอาณูภาพของพระพุทธเจ้า ความสะดวกในการปฏิบัติ นิกายเทนได ถือว่าสรรพสิ่งทั้งมวลล้วนมีพุทธภาวะอยู่ในตน ทุกคนสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า นิกายชินงอน ถือว่าความดีความชั่วเป็นของตัวเอง จะบรรลุความดีได้ด้วยอำนาจการบำเพ็ญเพียงของตนพึ่งพาอำนาจจากภายนอกไม่ได้ นิกายเซน ถือว่าไม่มีสิ่งใดที่จะพึ่งยึดถือเป็นที่พึ่งได้นอกจากตัวเอง เพราะทุกคนสามารถฝึกปฏิบัติกรรมฐานเพื่อเข้าถึงพุทธภาวะได้ นิกายโจโด ถือว่าสุชาวดีเป็นแดนอมตะสุข บรรลุได้ด้วยการบริกรรม นะโม อมิตตา พุทธะ นิกายโจโดชิน ถือว่าใครๆ ก็สามารถไปสวรรค์ได้ด้วยการบริกรรม นะโม อมิตตา พุทธะ นิกายนิชิเรน จิตเป็นสมาธิอันแน่วแน่จะรวมเป็นหนึ่งเดียวและสามารถตรัสรู้ได้ นิกายยูซุเนมบุตสึ ถือว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีพุทธะในตนและมนุษย์มีชีวิตอันเกษมได้ด้วยพระกรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า

สหพันธ์พระพุทธศาสนาแห่งญี่ปุ่น (JBF) ให้การสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างมิตรภาพระหว่างองค์กร ประกันเสรีภาพในการนับถือศาสนา และแยกศาสนาออกจากการเมือง องค์กรริชโช โคเซไก แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับคำสอนซึ่งกันและกัน มีการร่วมจัดกิจกรรมเพื่อสันติภาพ

๖. อภิปรายผล

จากการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น สามารถนำผลการวิจัยในประเด็นสำคัญ ที่มีลักษณะเด่นและร่วมสมัยมาอภิปรายได้ดังนี้

๖.๑ ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น โดยผ่านทางจีนและเกาหลี และได้เจริญรุ่งเรืองในสมัยจักรพรรดิทิมเมอิ เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว สมเด็จพระจักรพรรดิองค์ต่อๆ มาไม่ได้ให้ความสนใจ ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรม จนมาถึงสมัย พระจักรพรรดิโชโตกุ ได้วางรากฐานการปกครองประเทศญี่ปุ่น และสร้างสรรคัวัฒนธรรม เชิดชูพระพุทธศาสนา ได้ประกาศพระราชโองการเชิดชูพระรัตนตรัย อันเป็นพระราชโองการ ที่ยกย่องพระพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง หลังจากพระองค์สิ้นพระชนม์ พระพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็นหลายนิกาย ทำให้พระพุทธศาสนาหยุดชะงักความเจริญรุ่งเรือง เพราะนโยบายการปกครองประเทศบีบบังคับทางอ้อม จนถึงยุคเมจิ พระพุทธศาสนาก็ยิ่งเสื่อมลงไปอีก ลัทธิชินโตกลับมาได้รับการนับถือแทนที่พระพุทธศาสนา รวมทั้งทางราชสำนักมีนโยบายชาตินิยมแทนพระพุทธศาสนา ซึ่งปัจจุบันนี้ในวัดญี่ปุ่นจะมีศาลเจ้าชินโตรวมอยู่ด้วย แม้แต่บ้านของชาวญี่ปุ่นก็จะมีที่บูชาพระพุทธศาสนา รวมอยู่กับศาลเจ้าชินโต ส่งผลให้พระพุทธศาสนาและลัทธิชินโตผสมผสานในการดำเนินชีวิตของชาวญี่ปุ่น

๖.๒ โครงสร้างองค์กร ระเบียบองค์กร การวิจัย การจัดการศึกษา การเผยแผ่ การปฏิบัติกรรมฐาน และอิทธิพลที่มีต่อประชาชน อภิปรายได้ดังนี้

๑) โครงสร้างองค์กร โดยภาพรวมของวัดแต่ละนิกายมีโครงสร้างเป็นวัดหลักและวัดสาขา โดยหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระจักรพรรดิโชโตกุ (พ.ศ. ๑๑๖๕) พระพุทธศาสนาแตกออกเป็นนิกายต่างๆ เช่น เทนได ชินงอน โจโด และถูกยกเลิกไปจากราชสำนักอีกทั้งไม่ได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐบาล จึงเป็นเหตุให้นิกายต่างๆ ของพระพุทธศาสนาต้องรวมตัวกัน เช่น นิกายเซนมีการรวมตัวกันของ ๓ นิกาย คือ รินไซเซน โชโตเซน และโอบากูเซน ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพของนิกายในด้านการบริหารจัดการและการปกครองในรูปของสภา งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การจัดการศึกษา เพื่อศาสนิกของตน ทำให้นิกายเซนนั้นเป็นที่รู้จักกันทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น ในยุโรปและอเมริกา

๒) ระเบียบองค์กร หลายนิกายการบริหารองค์กรในลักษณะของคณะกรรมการ เรียกว่า สภาส่วนสหพันธ์พระพุทธศาสนาญี่ปุ่น การจัดองค์กรประกอบด้วย กรรมการสภาองค์กร คณะกรรมการบริหาร และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ รับผิดชอบการบริหารสหพันธ์โดยเลขานุการ รับผิดชอบการบริหารงานประจำวัน คณะกรรมการพิเศษรับผิดชอบงานเฉพาะเป็นเรื่องๆ การแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุด ดำเนินการโดยคณะกรรมการ กำหนดเป็นวาระและสามารถเป็นต่อได้แต่ไม่เกิน ๒ วาระ ลักษณะการบริหารองค์กรของสถาบันการศึกษามีโครงสร้างและระเบียบปฏิบัติคล้ายกันจาก โครงสร้างและระเบียบองค์กรซึ่งมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศขององค์กรที่เน้นการ เคารพซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ทำให้ระบบบริหารจัดการชัดเจน ส่งผล ให้การดำเนินชีวิตและธุรกิจมีเอกลักษณ์

๓) การวิจัย บทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ญี่ปุ่นคือการทำหน้าที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ บางนิกายได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาของตนเอง หรือหลายนิกายมารวมตัวกันจัดตั้ง มหาวิทยาลัย ทำให้พระสงฆ์ญี่ปุ่นส่วนหนึ่งสนใจทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการวิจัยรอยพระพุทธบาท^๒ หรือการวิจัยคัมภีร์ ส่วนมหาวิทยาลัยฮานาโซโนได้ทำการวิจัยทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยได้รับการเผยแพร่ทางสื่อต่างๆ บางแห่งใช้คำสอนที่เป็นภาษาสันสกฤต และภาษาจีน มาเปรียบเทียบกันเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง อีกทั้งการวิจัยคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

ตัวอย่างนิกายเช่นมีศูนย์การวิจัย ๓ ศูนย์ คือ ศูนย์วัฒนธรรมเซน ศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัย ฮานาโซโน และศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัยโกมาซาวา ศูนย์แรกเป็นศูนย์วิจัยที่ตั้งอยู่ในวัด ทำหน้าที่ วิจัยเกี่ยวกับวัด สภาพแวดล้อมและประชาชนที่เป็นศาสนิกของวัด เพื่อสำรวจหาข้อบกพร่อง ปัญหา อุปสรรคของนิกายเพื่อนำมากำหนดเป็นโครงการวิจัย เพื่อปรับปรุงนิกายของตนให้เหมาะกับสภาพ แวดล้อมของประเทศญี่ปุ่นและของโลก สำหรับศูนย์ที่ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยนั้นมิได้ประสงค์เพื่อนำ หลักคำสอนของเซนเผยแพร่แก่เยาวชน เพราะการจัดการศึกษาในประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่มีการสอนศาสนา ในสถาบันการศึกษา การตั้งสถาบันการศึกษานิกายจึงมีความจำเป็นเพื่อเผยแพร่ศาสนาแก่นักศึกษา และเยาวชนทั่วไป ชาวญี่ปุ่นจะศึกษาศาสนาเมื่อตนเองจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้ว ซึ่งแตกต่าง จากประเทศไทยที่มีการสอนวิชาทางศาสนาในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและเป็นรายวิชาในระดับ อุดมศึกษา ทำให้นักเรียนนักศึกษาได้เรียนวิชาศาสนาตั้งแต่เรียนอยู่ในสถาบันการศึกษา

^๒ สัมภาษณ์ Ven.Eyjin Yasuda, วัดยาคุชิ (Yakushi-ji), เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓

๔) การจัดการศึกษา จากรากฐานทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นของคำสอนว่า “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์และมีความสามารถที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น” ส่งผลต่อฐานคิดและมุมมองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถ้าหากมีความอดทน พยายาม แก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง การจัดการศึกษาทุกระดับและประเภทไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไปหรือการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ล้วนมีหลักการเดียวกันคือการฝึกฝนคุณลักษณะอันดีงามของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะด้านความอดทน ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความกตัญญู และความเคารพผู้อื่น

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไปในระดับที่สูงขึ้นเน้นหนักในเรื่องความขยัน อดทน การพิจารณาปรับปรุงแก้ไขตนเอง และอุปนิสัยการเรียนรู้ที่ดี ปลูกฝังวิถีคิดว่าการทำงานหนักและความขยันหมั่นเพียร จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต (เปรียบเสมือนความสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้) ด้วยเหตุนี้โรงเรียนของญี่ปุ่นจึงได้อุทิศให้กับการสอนทัศนคติ คุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อที่จะพัฒนาอุปนิสัย มีเป้าหมายในการสร้างประชากรที่สามารถอ่านออกเขียนได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้งจะพัฒนาและปกครองประเทศได้ การปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคม

ส่วนการจัดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยในด้านพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยโดยะซัง มหาวิทยาลัยเคนโซ ที่สังกัดนิกายชินงอน มีการศึกษาสาขาเกี่ยวกับมนตรา อีกทั้งมหาวิทยาลัยฮานาโซโน และมหาวิทยาลัยโกมาซาวา ในนิกายเซน ที่มีศูนย์ปฏิบัติการมฐาน นักศึกษาต้องเข้าฝึกปฏิบัติตามหน่วยกิตที่มหาวิทยาลัยกำหนด นอกจากนี้มหาวิทยาลัยโอดานี สังกัดนิกายโจโดชิน จัดการเรียนการสอนโดยเน้นการวิจัยเป็นฐาน มีการสัมมนาเผยแพร่ผลงานการวิจัยปีละ ๑ ครั้ง ส่วนในนิกายนิชิเรน ที่มหาวิทยาลัยริโซ มีการจัดการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

สำหรับการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ โดยภาพรวมมีวัดเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา เช่น นิกายฮอสโซ มีวัดยาคุชิ เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา หรือในนิกายเคงอน วัดโจโด มีสถานภาพเป็นสถานศึกษา จัดการเรียนการสอน ๘ สาขาวิชา โดยมุ่งเน้นการเตรียมพระภิกษุใหม่ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสำหรับพระภิกษุโดยเฉพาะอีกด้วย เช่น วิทยาลัยเออิซาน เป็นสถานศึกษาในนิกายเทนได ตั้งอยู่ที่เมืองเกียวโต มีการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ส่วนในนิกายชินงอนมีโรงเรียนเตรียมพระบวชใหม่ ตลอดจนเตรียมพระสงฆ์ จัดเป็นหลักสูตร ๒ ปี เพื่อให้มีคุณสมบัติที่จะบวชเป็นพระสงฆ์ได้ และวัดโดเนนบุตสึ เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของนิกายยูซุเนมบุตสึ ที่เน้นการศึกษาด้านวิชาการและการวิจัยเพื่อพัฒนานิกาย

๕) การเผยแพร่ วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์แสดงศาสนสมบัติและศิลปวัตถุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนผ่านกิจกรรมเทศกาลประจำปี ประชาชนมาคัดลอกพระไตรปิฎก ถือเป็นการได้เข้าถึงพระพุทธศาสนา ตัวอย่างนิยายเช่น นิยมการจัดกิจกรรมการศึกษาภายในวัด เช่น การจัดสวน การจัดบริเวณวัด การจัดดอกไม้ การชงชา วัดนิยายเช่นจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนชาวญี่ปุ่นจำนวนมากเข้ามาศึกษา พักผ่อน ชมสวน สวดมนต์ และศึกษาหลักสูตร มหาวิทยาลัย เรียวโกกุ มีพิพิธภัณฑ์เรียวโกกุ นิทรรศการถาวรเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และนิทรรศการหมุนเวียน ทุก ๖ เดือน เป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กับประชาชน ปัจจุบันเป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การเผยแพร่นิยายเช่นเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงคำสอน จึงมีการเผยแพร่ผ่านสื่อหลายรูปแบบ เช่น สิ่งพิมพ์ หนังสือ เว็บไซต์ องค์กรริชโซ โคเซโก ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่คำสอนให้เข้าถึงประชาชนได้ง่าย เหมาะกับสังคมในสมัยปัจจุบัน ซึ่งทำให้คำสอนขององค์กรเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว และเข้าถึงประชาชนจำนวนมาก

๖) การปฏิบัติกรรมฐาน นิยายต่างๆ มีการจัดกิจกรรมการสวดมนต์ไดบุตสุ การสวดสาธยายพระสูตร และการบริการตามที่อาจารย์กำหนด ส่วนการฝึกกรรมฐานสำหรับพระสงฆ์และประชาชน มีหลักสูตรการฝึกแยกออกจากกัน ในกรณีของการปฏิบัติ ๑,๐๐๐ วัน ของนิยายเทนไดนั้น วันที่ ๖๙๑-๗๐๐ มีการฝึกปฏิบัติพิเศษ ไม่ฉันอาหาร ไม่จำวัด ไม่สนทนากับบุคคลอื่น สวดมนต์ตลอด ๒๔ ชั่วโมง มีพี่เลี้ยงสังเกต ในช่วงเวลา ๑๐ วันก่อนครบ ๗๐๐ วัน ได้ให้ผู้ปฏิบัติอดอาหารอดน้ำ จะมีอาการ ดังนี้ วันที่ ๓-๔ อูจาระร่วง ง่วงนอน วันที่ ๖-๘ ให้ล้างมือ และบ้วนปากได้ แต่ห้ามดื่มน้ำ วันที่ ๘-๙ เป็นวันช่วงวิกฤติต่อชีวิต ให้บ้วนปากได้ ไม่ให้ฉันน้ำ ให้เอามือแช่น้ำให้ผิวหนังดูดซึมน้ำเข้าสู่ร่างกาย เรื่องนี้เป็นการทดสอบผู้ปฏิบัติให้แยกไต่ระหว่างความหิวกระหายที่เป็นไปทางกาย กับความโหยหา ความเฝ้ารอที่จิตทางใจว่า ผู้ปฏิบัติสามารถจะแยกแยะได้หรือไม่ และมีความอดทนอดกลั้นได้หรือไม่อย่างไร เป็นการหลอกหลอและยั่วให้ผู้ปฏิบัติผ่านไต่หรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและเป็นวิธีการที่แฝงไว้ด้วยกลอุบายต่างๆ นานา

ส่วนนิยายเช่นมีการปฏิบัติกรรมฐานที่ชัดเจนมีศูนย์ฝึกเซนหลายแห่ง การปฏิบัติกรรมฐานและการเผยแพร่นั้น เน้นการปฏิบัติกรรมฐานแบบซาเซน คือการฝึกสติที่คล้ายๆ กับการเจริญอานาปานสติของฝ่ายเถรวาท โดยเน้นไปที่การจัดร่างกาย การจัดลมหายใจและการจัดจิตใจ มีความแตกต่างคือ นิยายเช่นเน้นที่การฝึกด้วยตนเอง ไม่เน้นการอ่านหนังสือ มีอาจารย์ควบคุมการฝึกและมีการทดสอบ ๒ แบบ คือ แบบที่ ๑ เรียกว่า โกอาน ซึ่งคล้ายๆ กับการสอบอารมณ์ของเถรวาท แบบที่ ๒ เรียกว่าแบบมอนโด เป็นการสนทนาซักถามความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมต่างๆ จนใจตรงกันทั้งสองฝ่ายคืออาจารย์และศิษย์ อาจารย์จะให้ฝึกปฏิบัติต่อไปเรื่อยๆ จนทำให้ศิษย์เกิดความเข้าใจด้วยตนเอง (ซาโตริ)

ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ชาวญี่ปุ่นจึงดำเนินชีวิตด้วยความเร่งรีบ มีการแข่งขันสูง ทำให้มีความเครียด การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาจะช่วยบรรเทาความเครียด เนื่องจากการทำธุรกิจส่งผลให้การดำเนินชีวิต ชอบความรวดเร็วให้ได้ผลทันใจ พุทธศาสนิกายเซน จึงเป็นที่นิยม และมีการพัฒนานิกายใหม่ที่ปฏิบัติได้ผลรวดเร็วอีกหลายนิกาย

๗) อิทธิพลที่มีต่อประชาชน อิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ได้หลอมรวมเป็นคุณลักษณะเฉพาะของคนญี่ปุ่น ให้เป็นบุคคลที่มีความสงบนิ่ง มีความสง่างาม ความเอื้ออาทรต่อกัน มีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความโอบอ้อมอารีต่อกัน การควบคุมตนเองและการรู้จักกาลเทศะในสังคม ความสำนึกรับผิดชอบร่วมกันของคนในสังคม การเสนอข่าวสื่อสารมวลชนอย่างสร้างสรรค์ พฤติกรรมการส่งแขกผู้มาเยือนให้ถึงที่หรือส่งจนลับสายตา ที่มาจากแนวความคิดที่ว่าส่งพระพุทธเจ้าให้ส่งถึงสวรรค์ ชั้นดุสิต คุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงออกมาจากใจที่บริสุทธิ์ของประชาชนญี่ปุ่น ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักความเชื่อของแต่ละนิกาย เช่น หลักความเชื่อว่า “ไม่มีสิ่งใดอยู่เหนือภาวะจิต การสร้างสรรค์เกิดจากจิต” ของนิกายซอสโต หลักความเชื่อว่า “สรรพสิ่งทั้งมวลล้วนมีพุทธภาวะอยู่ในตน ทุกคนสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้” ของนิกายเทนได หลักความเชื่อว่า “ทุกคนสามารถเข้าถึงพุทธภาวะได้ด้วยการฝึกปฏิบัติกรรมฐานด้วยตนเอง” ของนิกายเซน นอกจากนี้เมื่อสังเคราะห์หลักความเชื่อของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นแต่ละนิกาย มีลักษณะร่วม ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ๒) จิตใจที่มั่นคงและสมาธิเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จ ๓) ความอดทนและพยายามคือหนทางสู่ความสำเร็จ ๔) ใช้ความเมตตาและปัญญาเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ในโลก ด้วยเหตุนี้ประชาชนญี่ปุ่นไม่ว่าจะนับถือพระพุทธศาสนาหรือนิกายใด ๆ ต่างมีพื้นฐานความคิดที่สอดคล้องกันทั้ง ๔ ประการ และได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ส่งผลให้ประชาชนญี่ปุ่นมีคุณลักษณะร่วมกัน ๑๐ ประการ ได้แก่ ๑) ตรงต่อเวลา ๒) รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ๓) ทำงานด้วยความกระตือรือร้น ๔) สะอาดเป็นระเบียบ ๕) อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่พุดโอ้อวด ไม่ยกตนข่มท่าน ๖) ประหยัดรู้ค่าของเงินสิ่งของเครื่องใช้ ๗) พิถีพิถันใส่ใจในรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ๘) ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกง ระลึกถึงบุญคุณ ๙) แยกแยะส่วนตัว และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และ ๑๐) ทำงานเป็นทีม คุณลักษณะทั้ง ๑๐ ประการนี้ คือจุดเด่นของประชาชนญี่ปุ่นที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าอยู่ในปัจจุบัน

๗. ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยครั้งนี้เป็นการสร้างโอกาสให้แต่ละนิกายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนิกายส่งผลให้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นในประเด็นต่อไปนี้

- ๗.๑ ควรมีการศึกษาวิเคราะห์พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นเชิงลึก
- ๗.๒ ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในประเทศญี่ปุ่น เช่น การบริหารจัดการบุคคล ทรัพย์สิน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
- ๗.๓ ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของนักบวชแต่ละนิกาย
- ๗.๔ ควรมีการศึกษาแนวโน้มของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น
- ๗.๕ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน

บรรณานุกรม

๑. หนังสือ :

๑.๑ ภาษาไทย

- ถนอม บุตรเรือง, แปล. **พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: กองทุนไตรรัตน์นาฎภาพ, ๒๕๕๓.
- ประยงค์ แสนบุราณ. **พระพุทธศาสนามหายาน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **กาลานุกรม : พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๓.
- _____ . **พระพุทธศาสนาในเอเชีย** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. **พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๑.
- พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **ประวัติพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พุทธทาสภิกขุ. **พินยานมหายาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.
- สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์. **การออกแบบและเก็บข้อมูลการวิจัยพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (๒๔-๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๒): ๑-๗.
- _____ . การเดินทางไปเก็บข้อมูลวิจัย เรื่อง **การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (๑-๑๑ เมษายน ๒๕๕๓): ๑-๑๐.
- _____ . การเดินทางไปเก็บข้อมูลวิจัย เรื่อง **การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (๗-๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓).
- _____ . การเดินทางไปเก็บข้อมูลวิจัย เรื่อง **การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (๒-๔ สิงหาคม ๒๕๕๓).
- สุชาติ หงษา. **ประวัติพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คยาม, ๒๕๕๐.
- สุมาลี มทณรงค์ชัย. **พุทธศาสนามหายาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คยาม, ๒๕๔๖.
- เสฐียร พันธงชัย. **พุทธศาสนามหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. **ปรัชญามหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

อภิชาต โปธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. **พระพุทธศาสนมหายาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เอะนะมิ คะคุฮิง. **โฮ โฮ เค เกียว**. กรุงเทพมหานคร : Blueprint Design, 2010.

๑.๒ ภาษาอังกฤษ

Jodo Shinshu. Shinogyo-Ku. Jyoto, Japan, 2010.

Kenchoji. Yamanochi. Kamakura, Japan, 2010.

The List of Japanese Buddhist sect. Japan, 2010.

Yuzu nembutsu Sect. Japan, 2010.

๒. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

Wikipedia contributors, "Zen Buddhism in Japan", Wikipedia, The Free Encyclopedia, <[http://th.wikipedia.org/wiki/Zen Buddhism in Japan](http://th.wikipedia.org/wiki/Zen_Buddhism_in_Japan)>, 6 Aug 2010.

<<http://board.palungjit.com/f10/วัฒนธรรมและศาสนาของคนญี่ปุ่น-204470.html>>, 1 Sep 2011.